

บทบาทพื้นที่สาธารณะในการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต พ.ศ. 2577

Roles of Public Spaces in the Development of Thammasat University Rangsit Campus 2034

พรทิพย์ กิมนวน¹ และ ปราณิสา บุญคำ²

Pornthip Kimnuan¹ and Pranisa Boonkham²

¹ สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช 80160

School of Architecture and Design, Walailak University, Nakhon Si Thammarat 80160, Thailand

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี 12121

Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University, Pathumthani 12121, Thailand

Email: pornthip.arch@gmail.com¹, pranisa.land@gmail.com²

Received 28/2/2019 Revised 17/5/2019 Accepted 4/6/2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นการศึกษาด้านบทบาท และการใช้งานพื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต อันเป็นประเด็นสำคัญในการปรับปรุงผังแม่บทธรรมศาสตร์ 100 ปี (พ.ศ. 2577) ที่กำหนดให้ศูนย์รังสิตเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เพื่อรับใช้ประชาชน และผู้มีความสุข” ซึ่งมีแนวทางหลักในการพัฒนา คือ การส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และบริการประชาชน (TU Learning Community & Public Service) อันเป็นอัตลักษณ์สำคัญของธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งวิธีการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน 1) การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิเชิงกายภาพของพื้นที่และกลุ่มผู้ใช้งาน 2) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 3) การเสนอกรอบแนวคิดด้านบทบาทพื้นที่สาธารณะ และแนวทางการพัฒนาออกแบบพื้นที่สาธารณะจากการศึกษา พบว่า รูปแบบพื้นที่สาธารณะของมหาวิทยาลัยฯ ส่งผลต่อปัญหาการขาดศูนย์รวมชุมชนและการสื่อสารอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยฯ มีสาเหตุจากรูปแบบของผังที่แผ่กระจายตามแนวโครงข่ายถนน มีการสัญจรทางรถยนต์เป็นหลัก พื้นที่สาธารณะมีตำแหน่งกระจุกกระจาย ขาดศูนย์รวมกิจกรรมที่ชัดเจนและเหมาะสม พื้นที่กิจกรรมพักผ่อนพบปะสังสรรค์ ทำงานนอกเวลาเรียนมีน้อยและขาดภาวะน่าสบายในการใช้งาน กรอบในการแก้ปัญหา คือ กำหนดพื้นที่พัฒนาในผังแม่บทด้วยหลักการพัฒนาแบบเติมเต็มพื้นที่ (infill development) เพื่อสร้างระยะที่ใกล้ชิดระหว่างอาคารและพื้นที่กิจกรรม ส่งเสริมการเชื่อมต่อระบบสัญจรทางเท้าและจักรยาน สร้างสรรค์กิจกรรมภายนอกผ่านพื้นที่สาธารณะสีเขียวที่ต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบเพื่อเชื่อมการใช้งานของคนทุกกลุ่มเข้าด้วยกัน แนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะตามเป้าหมายของผังแม่บทฯ แบ่งได้ 3 รูปแบบ คือ 1) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะแนวแกนหลักของพื้นที่เพื่อแสดงอัตลักษณ์ความเป็นธรรมศาสตร์ 2) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาและพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพในบริเวณจุดรวมกิจกรรม (node) ของอาคารเรียนรวม แหล่งบริการสาธารณะ และตามแนวเส้นทางสัญจรหลัก เพื่อสร้างพื้นที่ที่สาม (third place) ตามหลักการสร้างสถานที่พิเศษ (placemaking) 3) การพัฒนาพื้นที่โดยรอบอาคารเรียนแต่ละกลุ่มวิชา เพื่อเป็นพื้นที่พักผ่อนผสมผสานพื้นที่เรียนรู้ภายนอกห้องเรียน

คำสำคัญ

พื้นที่สาธารณะ

บทบาทพื้นที่สาธารณะ

ผังแม่บท

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต

Abstract

This article focuses the study of the role and usage of public spaces in Thammasat University, Rangsit Campus, which is one of the important issues in the 100-year campus master plan (2034). The master plan requires the Rangsit Campus to serve as a “Sustainable learning society for the people”. There are 5 main strategies for the campus development, one of which is to promote a learning community and public services, which is an important identity of Thammasat Rangsit Campus. This study is a qualitative research, comprised 3 steps: 1) collecting, analyzing the primary physical data of the study area and the users 2) collecting secondary data from relevant literature reviews 3) proposing a conceptual framework for the role of public spaces and guidelines for the development of public space design. The study indicated that the existing conditions of public spaces in the university contributed to the lack of identity and community centers in the campus. This public space problem is caused by the previous campus development that sprawled along the road network, resulting the campus to be auto-oriented. Public spaces are scattered and lack of clear and appropriate activity centers. Spaces for social activities are limited and physically causes discomfort. The framework for solving the problem is by proposing the infill development within the center zone of the master plan in order to create a close distance between the buildings and the activity areas. The promotion of the pedestrian and bicycle systems is also proposed, along with the creation of outdoor activity spaces through continuous, green areas all over the campus in order to connect all groups of people together. The conceptual framework for the development of public areas according to the goals of the master plan can be divided into three sections: development of special public spaces along the campus axes in order to emphasis Thammasat identity; development of quality public spaces at nodes of each building cluster or public service areas and along the main circulation to create the third place with placemaking concept; development of public spaces around academic buildings as an outdoor classroom.

Keywords

Public Spaces

Roles of Public Spaces

Master Plan

Thammasat University Rangsit Campus

1. ที่มาและความสำคัญ

“มหาวิทยาลัยย่อมอุปมา ประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาส ที่เขาควรมีควรได้ ตามหลักเสรีภาพของการศึกษา” กล่าวโดย ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นตลาดวิชาและเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่กว้างขนาดใหญ่มากเมื่อเทียบกับศูนย์ท่าพระจันทร์ ซึ่งแผนการพัฒนารวมของมหาวิทยาลัยฯ เมื่อธรรมศาสตร์ ครบ 100 ปี ได้กำหนดให้ศูนย์รังสิตเป็นศูนย์กลางหลักในการรองรับการพัฒนาทั้งด้านหลักสูตรสำหรับการเรียนการสอน และเพิ่มเติมสาขาต่างๆ ด้านการวิจัยให้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านพลังงานและด้านสิ่งแวดล้อม (Center of Innovative Design and Research, 2015) ตลอดจนการรองรับการเติบโตด้านปริมาณประชาคมธรรมศาสตร์ที่มีแนวโน้มนักศึกษาปริญญาโท และปริญญาเอกจะเพิ่มขึ้น (Planning Division of Thammasat University, 2016) และมีนโยบาย (Center of Innovative Design and Research, 2015) การขยายตัวทางการศึกษาแบบตลาดวิชา คือ การเปิดวิชาธรรมศาสตร์ตลาดวิชา (Gen Next academy) ซึ่งเป็นหลักสูตรบริการสำหรับบุคคลทุกกลุ่ม ได้แก่ นักเรียน คนวัยทำงาน และคนเกษียณ ไม่จำกัดอายุคุณวุฒิและสัญชาติ โดยสามารถเข้ามาศึกษาในรายวิชาที่คณะเปิดสอน หรือหลักสูตรฝึกอบรมที่กำหนดไว้ (Thammasat University, 2018) นโยบายดังกล่าว ส่งผลถึงความสำคัญในการศึกษาและพัฒนาบทบาทพื้นที่สาธารณะของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ณ ปัจจุบัน เพื่อเพิ่มและพัฒนาคุณภาพพื้นที่ทำกิจกรรมภายนอกห้องเรียนมากกว่าการเป็นเพียงพื้นที่ว่างรกร้าง ทั้งยังสอดคล้องกับทิศทางการเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครบ 100 ปี ในปี พ.ศ. 2577 การศึกษานี้จะเป็นส่วนสำคัญในแผนการพัฒนาทางกายภาพของมหาวิทยาลัยในทุกมิติ เพื่อให้เกิดสังคมตลาดวิชาของผู้เรียน บุคลากร และชุมชนร่วมกันมากขึ้น

พื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อระบบชุมชนเมือง เพราะพื้นที่สาธารณะไม่ได้เป็นเพียงแค่ว่าพื้นที่ว่างระหว่างอาคารเท่านั้น หากแต่ตอบสนองการใช้งานด้านกิจกรรมเชิงสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้ด้วย จึงเปรียบเสมือนเป็น “พื้นที่ที่สาม” (third place)

ที่นอกเหนือจากสถานที่ประเภทบ้านและที่ทำงาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่หนึ่งและพื้นที่ที่สอง (Oldenburg, 1989) ทั้งนี้ พื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยก็ย่อมต้องทำหน้าที่ในลักษณะเดียวกัน คือเป็นพื้นที่ที่ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ผู้ใช้งานทุกกลุ่มในสถานศึกษา ตลอดจนชุมชนโดยรอบหรือบุคคลอื่น ให้ใช้เป็นพื้นที่พบปะ ทำกิจกรรม มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนการศึกษา เพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางสังคมร่วมกัน ทั้งนี้ รูปแบบทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะอาจรวมถึงลาน ถนน ทางเท้า พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ระหว่างอาคาร หรือพื้นที่ว่างทั่วไปด้วยเช่นกัน (Boonkham, 2014)

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพของบทบาทและการใช้พื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ในปัจจุบัน

2.2 เพื่อเสนอกรอบแนวคิดด้านบทบาทของพื้นที่สาธารณะ ในการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ตามแนวทางของผังแม่บทธรรมศาสตร์ 100 ปี (พ.ศ. 2577)

3. พื้นที่ศึกษา

ครอบคลุมพื้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ในปัจจุบันที่มีเนื้อที่ประมาณ 1,757 ไร่ (ดังรูปที่ 1) ซึ่งถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ตั้งแต่ถนนพหลโยธินถึงถนนเชียงราก ดังนี้

3.1 พื้นที่หลักริมถนนพหลโยธินฝั่งตะวันตก ริมฝั่งเหนือของถนนเชียงราก ประกอบด้วยกลุ่มอาคารบริหารอาคารเรียน ที่พักอาศัยและพื้นที่สีเขียว ขนาดรวมประมาณ 1,709 ไร่

3.2 พื้นที่ริมถนนพหลโยธินฝั่งตะวันออกตรงข้ามสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (Asian Institute of Technology: AIT) ขนาดพื้นที่ประมาณ 36 ไร่

3.3 พื้นที่ฝั่งใต้ของถนนเชียงราก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของหอพักทียูโดม (TU Dome) ขนาดพื้นที่ประมาณ 12 ไร่

4. การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้ได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ การสร้างสถานที่พิเศษ การพัฒนาแบบเดิมเติมพื้นที่ ตลอดจนรูปแบบกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ

ที่มา: ดัดแปลงจาก Google Maps, 2562

รูปที่ 1 ขอบเขตพื้นที่โครงการปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต พ.ศ. 2577
(The study area of Thammasat University, Rangsit Campus master plan 2034)

ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาท และแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืน ตามผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เมื่อครบ 100 ปี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ความหมายของพื้นที่สาธารณะ

“พื้นที่” หมายถึง อาณาบริเวณ และ “สาธารณะ” หมายถึง เพื่อประชาชนทั่วไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ทั้งนี้ ความหมายของ “พื้นที่สาธารณะ” นั้นได้มีผู้ตีความหมายไว้หลากหลายทั้งในหนังสือ งานวิจัย บทความ ซึ่งจากความหมายโดยรวมที่มีการตีความ ประกอบกับ คำจำกัดความที่สอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 สรุปได้ว่า พื้นที่สาธารณะ หมายถึง สถานที่หลากหลายประเภทไม่จำกัดขนาดหรือรูปแบบและกรรมสิทธิ์การถือครอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการแก่ประชาชนหรือผู้ใช้งานในบริเวณนั้นโดยทั่วไป พื้นที่สาธารณะสามารถเป็นได้ทั้งพื้นที่ภายในและภายนอกอาคาร โดยบทความของการศึกษาค้นคว้านี้จะกล่าวถึงพื้นที่สาธารณะภายนอกอาคารที่เน้นรองรับหรือมีศักยภาพในการรองรับกิจกรรมเป็นหลัก เนื่องจากมีหลากหลายรูปแบบหลากหลายวัตถุประสงค์และมีความเป็นสาธารณะมากกว่าพื้นที่ภายในอาคาร ทั้งนี้ พื้นที่สาธารณะอาจรวมถึงลาน ที่ว่างระหว่างอาคาร ถนน ทางเท้า และพื้นที่ริมน้ำตลอดจนแม่น้ำและคูคลองด้วย

4.2 การสร้างพื้นที่ที่สาม (third place) ด้วยหลักการสร้างสถานที่พิเศษ (placemaking)

พื้นที่ที่สาม คือ สถานที่ที่คนใช้ชีวิตในยามว่าง นอกเหนือจากพื้นที่ที่หนึ่งคือบ้าน และพื้นที่ที่สองคือที่ทำงานหรือที่เรียน พื้นที่ที่สามจึงมักเป็นสถานที่พบปะและสร้างโอกาสในการส่งเสริมมิตรภาพ ปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน และก่อให้เกิดประโยชน์เชิงสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการเรียนรู้ ประสบการณ์ และวิถีชีวิต (Oldenburg, 1989) ทั้งนี้ การสร้างพื้นที่ที่สามให้เกิดประโยชน์ดังกล่าวได้นั้น เกิดขึ้นได้โดยใช้หลักการสร้างสถานที่พิเศษ กล่าวคือ การสร้างหรือปรับปรุงสถานที่เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่สามนั้น ต้องคำนึงถึงความต้องการของชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่ชุมชนให้ความสำคัญหรือเป็นพื้นที่เดิมของชุมชนที่มีศักยภาพในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันของชุมชนหรือผู้ใช้งานในพื้นที่นั้น ๆ ทั้งยังต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ของสังคม วัฒนธรรม เพื่อการกำหนดรูปแบบ แนวทางการพัฒนาให้เกิดเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า และมีคุณภาพ แสดงอัตลักษณ์หรือภาพลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน (Project for Public Spaces and Metropolitan Planning Council Chicago, 2008)

Jane Jacobs (1961) ได้กล่าวถึงการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความหลากหลายและอัตลักษณ์ในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้างสถานที่พิเศษ โดยมีหลัก

4 ประการ คือ 1) การใช้งานแบบผสมผสาน (mixed use) เพื่อสร้างชีวิตชีวา 2) การแบ่งแปลง (block) ของพื้นที่ชุมชนนั้นให้มีขนาดเล็ก สามารถเดินเท้าเชื่อมการใช้งานกันได้ 3) การคงอาคารที่มีรูปแบบหลายยุคโดยเน้นการบูรณะซ่อมแซมมากกว่าการรื้อ 4) การเสริมสร้างชุมชนที่มีความหนาแน่น (density) เพื่อสร้างโอกาสพบปะทำกิจกรรม มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน

Jan Gehl (1987) ได้กล่าวถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่สาธารณะอันเป็นพื้นที่ที่สาม เพื่อสร้างความประทับใจ โดยควรให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตผู้คน (public life) ที่อาศัยในพื้นที่นั้นเป็นลำดับแรก แล้วจึงคำนึงถึงรูปแบบอาคารและสภาพกายภาพโดยรอบ ที่สะท้อนถึงการใช้งานและวิถีชีวิตในพื้นที่สาธารณะเหล่านั้นเป็นลำดับรองลงมา

Richard P. Dober (1996) ได้กล่าวว่า ในการวางผังและออกแบบสถานศึกษานั้น ความเข้าใจและรับรู้พื้นที่ได้อย่างชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยพบว่า การสร้างสถานที่พิเศษ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีกลุ่มอาคารและพื้นที่เปิดโล่งที่สามารถสื่อสารลักษณะเฉพาะของพื้นที่ (place identity) เหล่านั้นได้ และได้พิจารณาองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ที่จำเป็นต้องคำนึงถึงในการสร้างความเข้าใจและรับรู้พื้นที่ของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน นั่นคือ จุดหมายตา (landmarks) รูปแบบสิ่งก่อสร้าง (architectural styles) ชนิด และสีของวัสดุ (materials and colors) รูปแบบภูมิทัศน์ (landscapes characters)

4.3 การพัฒนาแบบเติมเต็มพื้นที่ (infill development)

เป็นการพัฒนาเมืองที่มีลักษณะการกระจายตัวแบบไม่สม่ำเสมอ มักเกิดขึ้นในบริเวณที่เป็นช่องว่างขนาดใหญ่ของเมือง เพื่อเติมเต็มพื้นที่และสร้างการใช้งานพื้นที่เมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ มักเน้นการพัฒนาในรูปแบบกลุ่มอาคารขนาดเล็กเติมเต็มพื้นที่ระหว่างกลุ่มอาคารเดิม โดย Robert Cowan (2005) อ้างถึงใน Mahta Mirmoghtadaee (2008) กล่าวว่า เป็นการพัฒนาพื้นที่ดินจากที่ว่างเปล่าหรือไม่ได้ใช้งานในบริเวณศูนย์กลางเมืองหรือพื้นที่ใช้งานหลักของเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการเติบโตและการพัฒนาเมือง ซึ่งโดยทั่วไปการพัฒนาแบบเติมเต็มพื้นที่จะเกิดขึ้นจาก 3 รูปแบบ คือ การก่อสร้างอาคารใหม่บนที่ดินที่อยู่ระหว่างการพัฒนาหรือไม่ได้รับการพัฒนา การฟื้นฟูกลุ่มอาคารเดิมที่ไม่มีการใช้งาน และการปรับปรุงอาคารเดิมที่มีการใช้งานอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ประโยชน์ของการพัฒนาแบบ

เติมเต็มพื้นที่ คือ เป็นการพัฒนามีค่าใช้จ่ายน้อยเพราะใช้โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพเดิมที่มีอยู่โดยเฉพาะด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ลดการสูญเสียพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ในเขตชานเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง ช่วยฟื้นฟูย่านใจกลางเมืองให้มีชีวิตชีวา เอื้อต่อการจำกัดการสัญจรโดยรถยนต์ซึ่งส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อม ลดการใช้งานพลังงานสำหรับการเดินทางไกลระหว่างพื้นที่และสร้างโอกาสให้ผู้ใช้งานได้มีปฏิสัมพันธ์ พูดคุย พบปะ ระหว่างกันมากขึ้น

4.4 รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ

Jan Gehl (1987) ได้กล่าวว่า กิจกรรมกลางแจ้งในพื้นที่สาธารณะแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

4.4.1 กิจกรรมจำเป็น (ภายใต้ทุกภาวะ) คือ กิจกรรมที่จำเป็นครอบคลุมกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมบังคับให้ต้องทำ กล่าวโดยทั่วไปได้ว่ากิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน และมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดิน ทั้งนี้ด้วยกิจกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นจึงไม่คอยได้รับอิทธิพลจากสภาพมากนัก เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตลอดปีในทุก ๆ ฤดูกาล และค่อนข้างเป็นอิสระจากลักษณะของสภาพแวดล้อมภายนอกดังนั้นผู้กระทำหรือผู้อยู่ในกิจกรรมจึงไม่มีสิทธิเลือก

4.4.2 กิจกรรมทางเลือก (ภายใต้สภาวะภายนอกที่พึงพอใจเท่านั้น) คือ กิจกรรมที่ค่อนข้างจะต้องมีความพอใจเข้ามามีส่วนร่วม เป็นกิจกรรมที่ผู้กระทำมีความประสงค์จะทำ โดยผู้ทำเลือกทำเพราะมีเวลาว่างพอและสถานที่ที่ก็เชื่อเชียว กิจกรรมในหมวดนี้ครอบคลุมตั้งแต่เดินเล่น ชมบรรยากาศ ยืนมอง แม้กระทั่งการนั่งเล่นกิจกรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสภาวะแวดล้อมภายนอกเป็นที่ถูกใจ เชื่อเชียวให้อยากใช้งาน ทั้งนี้ ผู้ใช้กิจกรรมทางเลือกนี้จะยังมีความพอใจถ้าได้ทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม

4.4.3 กิจกรรมเชิงสังคม คือ กิจกรรมทุกอย่างในพื้นที่สาธารณะที่ต้องมีบุคคลอื่นปรากฏร่วมอยู่ด้วย รวมไปถึงผู้คนที่ทักทายหรือพบปะกันระหว่างทาง นับเป็นกิจกรรมที่เป็นการกระทำร่วมกันหรือมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชน โดยกิจกรรมทางสังคมที่เป็นที่เกิขึ้นมากที่สุดนั่นคือ การมองผู้อื่น หรือการได้ยินเสียงผู้อื่น คุยกัน กิจกรรมเชิงสังคมนี้อาจเกิดขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ในที่พักรอคอย พื้นที่นอกอาคารที่ค่อนข้างเป็นส่วนตัว ในสวนสาธารณะ อาคารสาธารณะ แต่ในการศึกษานี้จะกล่าวถึงกิจกรรมเชิงสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะเท่านั้น

5. วิธีการและขั้นตอนการศึกษา

5.1 การรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิเชิงกายภาพของพื้นที่สาธารณะและกลุ่มผู้ใช้งาน (data gathering and analysis)

การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้านกายภาพพื้นฐาน ด้วยวิธีการสำรวจภาคสนาม การจดบันทึกข้อมูล การบันทึกภาพ การสังเกตกิจกรรมและกลุ่มผู้ใช้งาน โดยข้อมูลที่ศึกษา ได้แก่ ระบบการใช้ที่ดิน ความหนาแน่นและสัดส่วนพื้นที่เปิดโล่ง ระบบการสัญจร อาคารและสิ่งก่อสร้าง ระบบนิเวศ พืชพรรณและพื้นที่สีเขียว มุมมองและการรับรู้เชิงจินตภาพ ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และกลุ่มผู้ใช้งานรูปแบบกิจกรรม จากนั้นใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลที่ได้ (content analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เพื่อหาเหตุผลที่เหมาะสมต่อการพัฒนากายภาพ และแนวโน้มอัตราประชากรธรรมชาติที่ส่งผลต่อการใช้งานพื้นที่สาธารณะของธรรมชาติในอนาคต (cause and effect analysis)

5.2 การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านพัฒนาการผังมณฑลธรรมศาสตร์ที่ผ่านมา แผนนโยบายการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จากผู้บริหาร ตลอดจนทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความหมายพื้นที่สาธารณะในมิติของการเป็นพื้นที่ที่สาม และการสร้างสถานที่พิเศษ เพื่อเพิ่มจุดสนใจดึงดูดการใช้งานแก่พื้นที่

5.3 การเสนอกรอบแนวคิดด้านบทบาทพื้นที่สาธารณะ และแนวทางการพัฒนาออกแบบพื้นที่สาธารณะ

นำข้อมูลสรุปด้านการวิเคราะห์กายภาพ แนวโน้มการเติบโตของประชาคมธรรมศาสตร์ แผนนโยบายจากผู้บริหาร มาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อกำหนดบทบาทพื้นที่สาธารณะในผังมณฑลธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตเมื่อครบ 100 ปี โดยผ่านการทำประชาพิจารณ์ในกระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้บริหาร คณะวิทยาลัย สถาบัน หน่วยงานภายใน นักศึกษา คณาจารย์ และประชาคมธรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันเสนอกรอบแนวคิดพัฒนาบทบาทพื้นที่สาธารณะในผังมณฑล และนำผลที่ได้เพื่อสรุปเป็นผังมณฑล ในภาพรวม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะเสนอต่อสภา

มหาวิทยาลัย เพื่อประกาศนำแผนไปพัฒนาตามผังมณฑล โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไป

ที่มา: คณะปรับปรุงผังมณฑลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2556 และ 2557
รูปที่ 2 นิทรรศการผังมณฑล ณ หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ และการประชุมประชาพิจารณ์ ณ อาคารบรรยายรวม(Thammasat University campus master plan 2034, exhibited at Puey Ungphakorn library and public hearing, held at the lecture center building)

6. ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

6.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

6.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านกายภาพพื้นที่สาธารณะเดิมของธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

ผังเดิมของธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต พัฒนาจากยุคเริ่มต้นในปี พ.ศ.2529 ที่มีการวางผังเป็นระบบตาราง (grid system) เริ่มต้นจากกลุ่มอาคารโดมบริหาร ตั้งอยู่ด้านเหนือของพื้นที่ จากนั้นในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการสร้างอาคารใหญ่จำนวนมากสำหรับการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ อาคารวางตัวในลักษณะแผ่กระจายทั่วพื้นที่สลับกับลานต้อนรับและที่จอดรถขนาดใหญ่เพื่อรองรับคนจำนวนมาก มีแนวแกนหลักวางตัวในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ประกอบด้วยพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะขนาดใหญ่ ได้แก่ พื้นที่เอเชียนเกมส์ปาร์ค (Asian Game park) และมีอาคารสำคัญต่าง ๆ เช่น หอพระพุทธธรรมทิวาสดา หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ และหอประชุมหลักธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต แต่คุณภาพการใช้งานของพื้นที่สาธารณะตามแนวแกนนี้ ยังไม่มีประสิทธิภาพและไม่ได้ช่วยสร้างภาพจำที่ดีให้แก่

ผู้ใช้งาน เนื่องมาจากกระจายตัวของอาคารและระบบถนนแบบตารางขนาดใหญ่ตามลักษณะของย่านชานเมืองรอบอาคารมีพื้นที่จอดรถจำนวนมากกระจายในพื้นที่โล่งกลายเป็นส่วนที่กั้นการใช้งานจากอาคารสู่พื้นที่สาธารณะโดยรอบ อีกทั้งระยะห่างระหว่างกลุ่มอาคารอาคารยังไกลกันเกินระยะเดินที่สบาย 200-400 เมตร (lack of proximity) (Watson, Plattus & Shibley, 2003) จึงต้องใช้รถยนต์และจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะหลัก พื้นที่สาธารณะถูกลดบทบาททำให้การเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สัญจรเป็นไปได้ยาก เกิดปัญหาในภาพรวมด้านความรู้สึกขาดศูนย์กลาง (center) หรือ ความเป็นชุมชน (community) ทำให้เกิดความไม่น่าประทับใจในสถานที่ (placelessness) ขาดเอกลักษณ์ (identity) ภาพจำเชิงพื้นที่ ซึ่งสิ่งดังกล่าวล้วนมีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีของสถานศึกษา

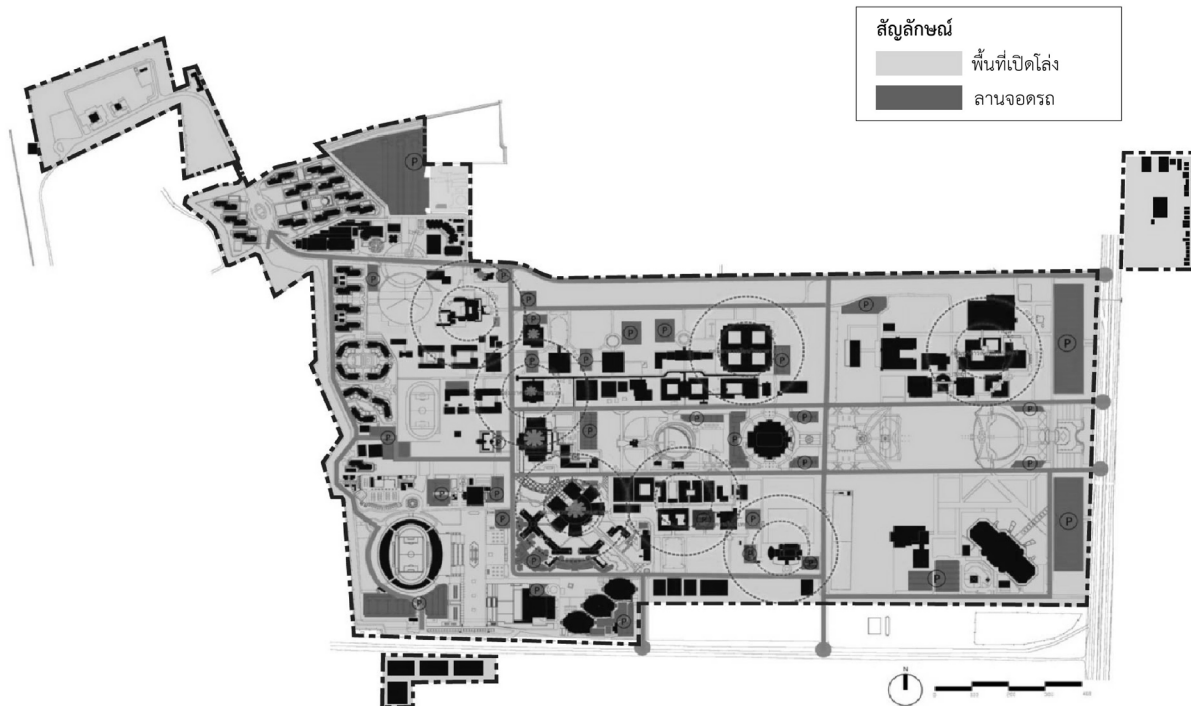
พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะภายในธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ครอบคลุมพื้นที่กว่าร้อยละ 70 แต่จากการศึกษาพบว่า รูปแบบส่วนใหญ่เป็นที่จอดรถ ลานลาดแข็ง พื้นที่รกร้างที่ไม่มีกิจกรรมการใช้งานของนักศึกษา ไม่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ขาดการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ทำกิจกรรม บรรยาอากาศโดยรวมยังขาดลักษณะพื้นที่ที่น่าอยู่ น่าประทับใจ และสร้างความผูกพัน ตลอดจนถึงทิวทัศน์ภาพทางสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยที่ดี โดยการวางตัวของกลุ่มอาคารและพื้นที่ว่าง (figure and ground) ส่วนใหญ่ไม่เอื้อให้เกิดความรู้สึกที่น่าสบายเนื่องจากไม่สัมพันธ์กับสัดส่วนของมนุษย์ (human-scale) มักหันหน้าอาคารออกสู่ถนนและลานจอดรถ ไม่ได้คำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะโดยรอบ ขณะที่พื้นที่สาธารณะบางส่วนมีขนาดใหญ่เกิดบรรยากาศที่เว้งว้าง ไร้ขอบเขต ไม่เหมาะสมต่อการใช้งานประจำวันทั่วไปซึ่งผู้ใช้งานมักเป็นกลุ่มขนาดเล็ก (ดังรูปที่ 3)

6.1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความต้องการของผู้ใช้และการใช้งานพื้นที่

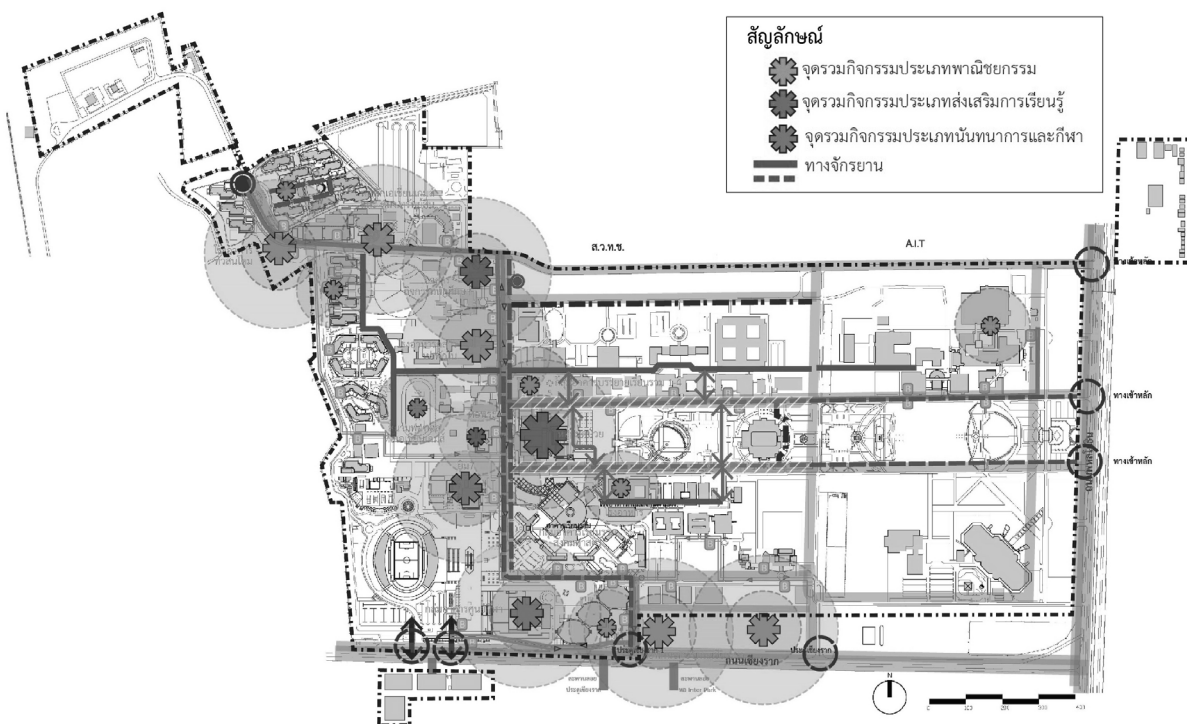
จากการวิเคราะห์เพื่อคาดการณ์พบว่า ปัจจุบันอัตราการเติบโตของนักศึกษาอยู่ที่ 2.5% การคาดการณ์ปริมาณนักศึกษาเมื่อธรรมศาสตร์ครบ 100 ปี หรืออีก 1 ปี นักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต จะขยายตัวในอัตราลดลงจาก 2.5% เป็น 1% เนื่องจากแนวโน้มสังคมสูงอายุโดยจำนวนนักศึกษาที่คาดการณ์จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นคือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาหรือการศึกษาระดับผู้ใหญ่ ส่วนในระดับปริญญาตรีจะมีจำนวนลดลง (Center of Innovative Design and Research, 2015)

การวิเคราะห์ผู้ใช้งานสำหรับการปรับปรุงผังแม่บทนี้ได้แบ่งกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ออกเป็น 3 กลุ่มหลัก เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของกิจกรรมการใช้งานพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสมในอนาคต โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) กลุ่มผู้ใช้ประจำ-กลุ่มหลัก คือ ประชากรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ประกอบด้วยนักศึกษา และบุคลากร โดยมีการใช้พื้นที่กระจุกตัวในช่วงเวลากลางวันบริเวณแนวถนนตลาดวิชา ซึ่งครอบคลุมพื้นที่กลุ่มอาคารบริหาร โรงอาหารกลาง หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ หอพระพุทธธรรม ทัศนศึกษา อาคารบริการการศึกษา และกลุ่มอาคารเรียนรวม สังคมศาสตร์ มีกลุ่มการใช้งานที่กระจุกตัวย่อย ๆ ในบริเวณที่ห่างไกลออกไป ได้แก่ กลุ่มอาคารคณะวิทยาศาสตร์ กลุ่มคณะสุขศาสตร์ และกลุ่มคณะด้านเทคโนโลยี ในขณะที่เวลากลางคืน การใช้งานกระจุกตัวบริเวณหอพักภายในมหาวิทยาลัย และหอพักภายนอกด้านประตูเชิงรุก 1 2) กลุ่มผู้ใช้ประจำ-กลุ่มรอง คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยรอบศูนย์รังสิต หรือเข้ามาใช้บริการของมหาวิทยาลัย ผู้ใช้ในกลุ่มนี้ ถึงแม้ไม่ใช่ประชากรของศูนย์รังสิตโดยตรง แต่ถือได้ว่าเป็น “เพื่อนบ้าน” โดยจะเข้ามาใช้พื้นที่ในการพักผ่อน ออกกำลังกาย เดินทางผ่านเพื่อไปทำงานหรือส่งบุตรหลานไปโรงเรียน ประถมในพื้นที่มหาวิทยาลัย รวมทั้งผู้เข้ารับรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ การใช้งานโดยมากเป็นการเดินทางผ่านตลอดแนวถนนตลาดวิชา ถนนป๋วย อึ๊งภากรณ์ และ ถนนปรีดี พนมยงค์ 3) กลุ่มผู้ใช้ชั่วคราว ได้แก่ กลุ่มประชากรทั่วไป ที่มาใช้พื้นที่ศูนย์รังสิตในโอกาสพิเศษ เช่น ร่วมการประชุมวิชาการ งานเทศกาล งานแข่งขันกีฬา และเข้าสอบที่ศูนย์ประชุมธรรมศาสตร์ การใช้งานพื้นที่มีลักษณะกระจุกตัวเป็นกลุ่มใหญ่บริเวณใกล้ประตูทางเข้าออกหลัก อาคารสนามกีฬาหลัก กลุ่มอาคารยิมเนเซียม ศูนย์ประชุมธรรมศาสตร์ และพื้นที่เปิดโล่งด้านประตูถนนพหลโยธิน (ฝั่งตะวันออกของแนวถนนพื้นที่เอเชียนเกมส์ปาร์ค)

กล่าวโดยสรุป ประเด็นปัญหาหลักด้านการใช้งาน ได้แก่ การกระจุกตัวของผู้ใช้เกิดขึ้นในบางพื้นที่ และแต่ละจุดมีระยะที่ห่างไกลกัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ใช้จากกลุ่มคณะที่ตั้งอยู่ห่างไกลพื้นที่กิจกรรมกลางของมหาวิทยาลัย เกิดเป็นสังคมกลุ่มย่อยที่กระจายตัวกัน (ดังรูปที่ 4) ลดโอกาสในการพบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่างมุมมองระหว่างนักศึกษาและบุคลากรจากต่างกลุ่มคณะ อย่างไรก็ตาม เส้นทางสัญจรหลัก เช่น

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558
 รูปที่ 3 ผังแสดงปัญหาด้านการกระจายตัวของกลุ่มอาคารและพื้นที่เปิดโล่ง
 (Plan showing development of buildings and public spaces, scattered all over the campus)

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558
 รูปที่ 4 ผังแสดงตำแหน่งและรูปแบบจุดรวมกิจกรรมที่กระจายตามแนวถนน ขาดศูนย์รวมที่ชัดเจน
 (Plan showing nodes of campus activities, scattered along main street causing the lack of campus center)

ถนนตลาดวิชา ถนนป้วย อิงภากรณ์ และ ถนนปรีดี พนมยงค์ มีตำแหน่งรวมถึงรูปแบบที่มีศักยภาพเนื่องจากเป็นเส้นทางที่เชื่อมจุดกระจุกตัวของกิจกรรมต่าง ๆ ผู้ใช้ทุกกลุ่มต้องเดินทางผ่านถนนเหล่านี้ แต่ในปัจจุบัน ผู้ใช้งานยังขาดทางเลือกในการเดินทางที่นอกเหนือจากการใช้รถยนต์ สำหรับความต้องการโดยทั่วไปนั้น ผู้ใช้หลัก (นักศึกษาและบุคลากร) จำนวนมากใช้ชีวิตในพื้นที่มหาวิทยาลัยทั้งกลางวันและกลางคืน จึงมีความต้องการทำกิจกรรมที่หลากหลายนอกเหนือจากการเรียนและการทำงาน ได้แก่ กิจกรรมประเพณีนันทนาการและศิลปวัฒนธรรมที่สามารถทำร่วมกับเพื่อนและครอบครัวเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยกิจกรรมดังกล่าวก็เป็นกิจกรรมที่ผู้ใช้รอง (ประชาชนโดยรอบ) คาดหวังจากพื้นที่มหาวิทยาลัยเช่นกัน และหารูปแบบประชากรในมหาวิทยาลัยเปลี่ยนไปเนื่องจากระบบการศึกษาที่เน้นกลุ่มวัยผู้ใหญ่มากขึ้น ความต้องการใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตก็จะมากขึ้นตามไปด้วย

6.1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านแผนและนโยบาย

จากการรวบรวมวิสัยทัศน์ “ธรรมศาสตร์จะเป็นมหาวิทยาลัยแบบใดเมื่อครบ 100 ปี ในปี พ.ศ.2577” ซึ่งได้ผ่านกระบวนการประชาพิจารณ์กับประชาคมธรรมศาสตร์อันประกอบด้วยคณาจารย์ บุคลากร นักศึกษารวมทั้งตัวแทนศิษย์เก่าหลายกลุ่มคณะ และการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (focus group) ของผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณะ และหน่วยงานต่าง ๆ พบว่าประเด็นหลักที่ประชาคมมุ่งเน้นในการพัฒนามหาวิทยาลัย ได้แก่ การส่งเสริมจิตวิญญาณความเป็นธรรมศาสตร์ การสร้างศูนย์กลางกิจกรรมและสถานที่เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักศึกษาและบุคลากร การยกระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาและบุคลากรที่อยู่อาศัยภายในและโดยรอบมหาวิทยาลัย การพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนากลุ่มอาคารเรียนที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในอนาคต การส่งเสริมงานการวิจัยที่บูรณาการองค์ความรู้ข้ามศาสตร์และความร่วมมือกับสถาบันด้านวิชาการโดยรอบ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่ทันกับยุคสมัย และการสร้างบัณฑิตธรรมศาสตร์มีบทบาทในการชี้นำทางสังคม

จากข้อมูลข้างต้น จึงนำมาสู่การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด (SWOT analysis) ของศูนย์รังสิต และสามารถสรุปบทบาทของการพัฒนาธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เมื่อครบ 100 ปี ให้เป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้

อย่างยั่งยืน เพื่อรับใช้ประชาชน และผู้มีความสุข” ประกอบด้วย 2 เป้าหมายหลัก ได้แก่ การเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อประชาชนและเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย และ 2 เป้าหมายรอง ได้แก่ การเป็นมหาวิทยาลัยนานาชาติและเมืองมหาวิทยาลัยสีเขียวยั่งยืน

ในส่วนแนวคิดการวางกรอบการพัฒนาผังแม่บทธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต พ.ศ. 2577 ให้เป็นไปตามบทบาทและนโยบายธรรมศาสตร์ 100 ปีนั้น ได้กำหนดให้เมืองธรรมศาสตร์ ณ ศูนย์รังสิต ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ (ดังรูปที่ 5)

1) ต้นแบบเมืองมหาวิทยาลัย Marcus and Francis (1998) อ้างถึงใน Pawinee Lamtrakul & Jirawan Klaylee (2018) ได้ให้ความเห็นว่า เมืองมหาวิทยาลัยคือ ชุมชนของคนกลุ่มหนึ่งที่ประกอบด้วย นักศึกษา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นหลัก ภายในประกอบด้วยพื้นที่ทำกิจกรรมหลักของชุมชนเปรียบเสมือนพื้นที่สาธารณะของชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถเข้ามาทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัยได้ ทั้งกิจกรรมด้านสุขภาพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเป็นส่วนช่วยขับเคลื่อนสังคมวัฒนธรรมในบริบทเหล่านั้นให้พัฒนาต่อไปได้ โดยเมืองธรรมศาสตร์ตามผังแม่บทนั้น ครอบคลุมพื้นที่ส่วนการศึกษาและส่วนพักอาศัย ซึ่งเป็นพื้นที่ใช้งานหลักของนักศึกษาและบุคลากรธรรมศาสตร์

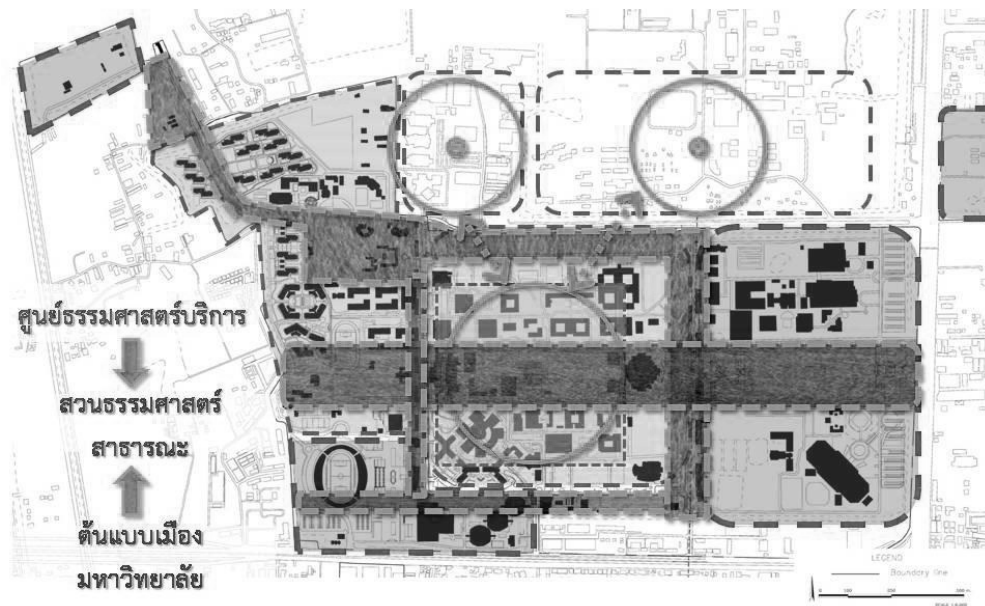
2) ศูนย์ธรรมศาสตร์บริการ ครอบคลุมพื้นที่ส่วนโรงพยาบาลธรรมศาสตร์ฯ ศูนย์ประชุมธรรมศาสตร์ ศูนย์บริการการกีฬา และพื้นที่รอการพัฒนาติดตั้งรถไฟธรรมศาสตร์ (รถไฟฟ้าสายสีแดง) ซึ่งพื้นที่ทั้ง 3 บริเวณนี้ตั้งอยู่ติดกับทางเข้าออกหลักทั้ง 3 ด้านของมหาวิทยาลัย จึงมีศักยภาพสูงสุดในการเป็นพื้นที่ใช้งานหลักเพื่อบริการประชาชนโดยรอบ

3) สวนธรรมศาสตร์สาธารณะ ครอบคลุมพื้นที่ส่วนแกนกลางด้านตะวันออก-ตะวันตกที่ส่วนใหญ่ยังเป็นพื้นที่ว่างเปล่า

และเส้นทางสัญจรหลักในแนวแกนด้านเหนือใต้ที่เชื่อมต่อชุมชนและสถาบันโดยรอบมหาวิทยาลัย รวมกันเป็นโครงข่ายสีเขียวที่เชื่อมองค์ประกอบอีกสองส่วนเข้าด้วยกัน

นอกจากนั้นผังแม่บทธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ยังได้กำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบทางกายภาพของพื้นที่ไว้ ทั้งหมด 5 ข้อ โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมบทบาทของพื้นที่สาธารณะ 2 ข้อ ได้แก่ การสร้างชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (TU community) โดยเน้นการ

Thammasat Rangsit Campus 2034

ต้นแบบเมืองมหาวิทยาลัย

สวนธรรมศาสตร์สาธารณะ

ศูนย์ธรรมศาสตร์บริการ

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558, 15 Faculty of Engineering TU, Thammasat University & Thammasat University Hospital, 2015
รูปที่ 5 กรอบแนวคิดหลักของการปรับปรุงผังแม่บท ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก
(Master Plan Frame work for Thammasat University Rangsit Campus 2034 comprises 3 parts)

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558
รูปที่ 6 ทศนิยภาพแสดงการพัฒนาตามผังแม่บท พ.ศ. 2577
(Perspective of Thammasat University Campus master plan in 2034)

สร้างศูนย์กลางในพื้นที่การศึกษาที่ชัดเจน และการส่งเสริมศูนย์บริการประชาชน (TU public service) เพื่อขับเคลื่อนเอกลักษณ์จากวิถีเดิมของการให้บริการประชาชนในย่านโดยรอบของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

จะเห็นได้ว่าแผนและนโยบายการพัฒนาพื้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตในอนาคตนั้น มุ่งเน้นไปที่การสร้างพื้นที่สำหรับสังคมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนหลากหลายกลุ่ม รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างความผูกพันและเอกลักษณ์อันเป็นที่จดจำได้อย่างชัดเจนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ต่อประชาคมธรรมศาสตร์ทุก ๆ กลุ่ม ซึ่งพื้นที่สาธารณะภายในมหาวิทยาลัยย่อมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางดังกล่าว

6.2 สรุปกรอบแนวคิดด้านบทบาทและแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ

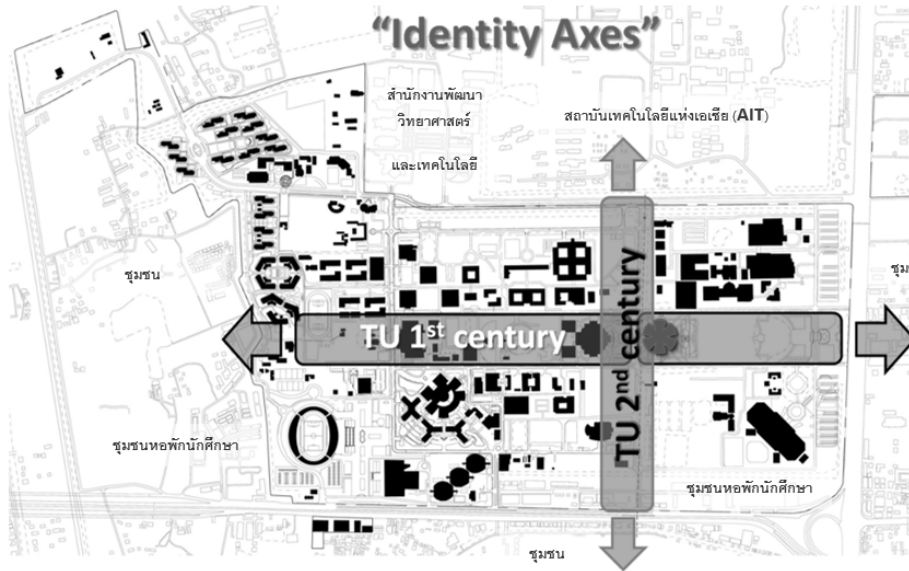
จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ด้านข้างต้น ร่วมกับการศึกษาแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ที่สามด้วยหลักการสร้างสถานที่พิเศษ และการพัฒนาแบบเติมเต็มพื้นที่ พบว่าแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะภายในมหาวิทยาลัยจะต้องคำนึงถึงการทำให้เกิดสร้างศูนย์กลางของมหาวิทยาลัย ที่ผู้ใช้ส่วนใหญ่รับรู้ได้อย่างชัดเจน โดยมุ่งพัฒนาพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ที่ขวางกั้นระหว่างกลุ่มคณะที่กระจายตัวห่างกัน สร้างพื้นที่ที่มีขนาดสัดส่วนและบรรยากาศที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ใช้เอื้อต่อการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ และมีองค์ประกอบที่ช่วยสร้างเสริมจิตวิญญาณธรรมศาสตร์ จึงได้เสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ดังต่อไปนี้

6.2.1 พัฒนาพื้นที่สาธารณะให้ส่งเสริมจิตวิญญาณความเป็นธรรมศาสตร์และสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของศูนย์รังสิต เนื่องจากศูนย์รังสิตมีพื้นที่กว้างใหญ่มาก การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อสื่อถึงเอกลักษณ์ของธรรมศาสตร์นั้นไม่จำเป็นต้องกระทำให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ แต่สามารถสร้างเอกลักษณ์จากบรรยากาศและกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะที่สำคัญ จึงเสนอให้กำหนดพื้นที่เฉพาะบางส่วนของศูนย์รังสิตให้สามารถสื่อถึงเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยได้อย่างชัดเจน ให้เป็นบริเวณที่ช่วยสร้างภาพจำที่น่าประทับใจแก่ชาวธรรมศาสตร์และผู้มาเยือน โดยอาศัยศักยภาพของพื้นที่สาธารณะแบบเปิดโล่งขนาดใหญ่ ตามแนวแกนกลางหลักทางตะวันออก-ตะวันตก และแกนรองทางเหนือ-ใต้ ซึ่งผู้ใช้ทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ง่ายแต่กลับมีการใช้งาน

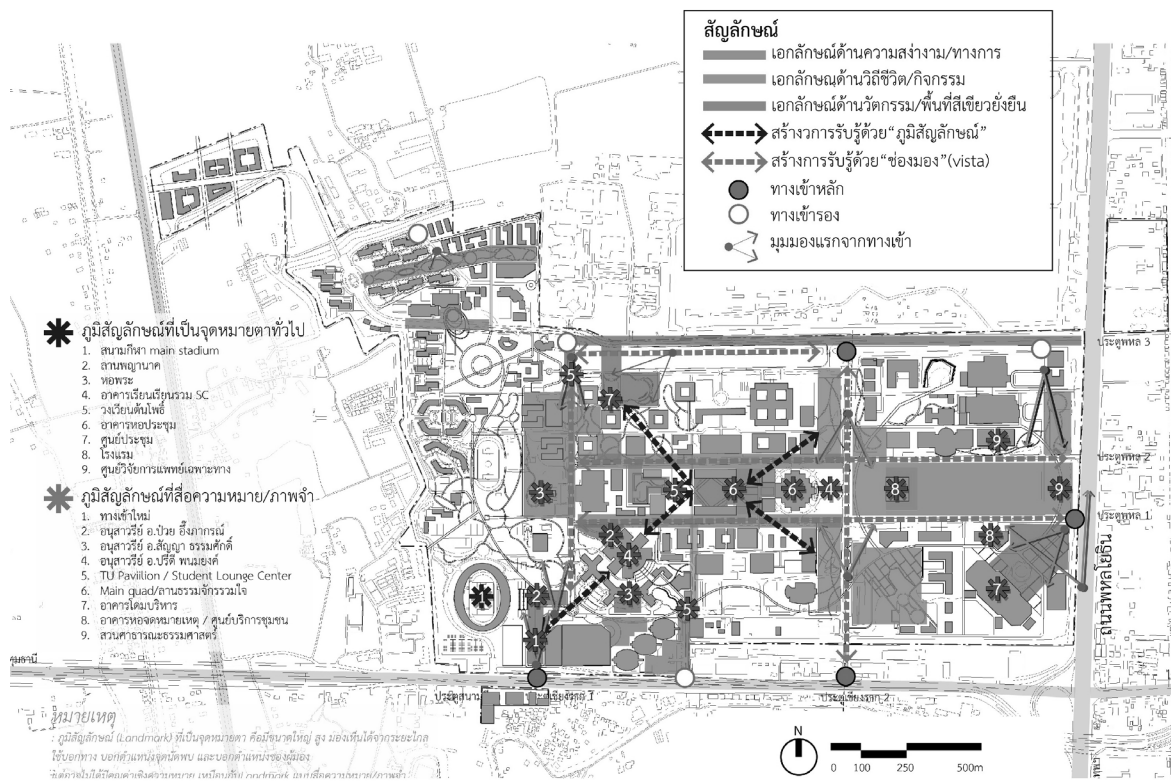
น้อยเกินไป มาพัฒนาเป็นศูนย์กลางกิจกรรมใหม่ของประชาคมธรรมศาสตร์ อันได้แก่ นักศึกษา บุคลากร และบุคคลภายนอก เพื่อเป็นแกนเอกลักษณ์ที่สะท้อนภาพจำที่ดีของการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อประชาชนทุกคน โดยกำหนดบทบาทของพื้นที่สาธารณะตามแนวแกนทั้งสองให้แตกต่างกัน คือ (ดังรูปที่ 7 และ 8)

แนวแกนนอน: “TU 1st Century” เริ่มต้นจากฝั่งตะวันตกซึ่งเป็นที่ตั้งของหอพระ ซึ่งถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางกิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม และเป็นอัตลักษณ์พื้นฐานของสังคมไทย เชื่อมต่อกับอาคารหอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ และพื้นที่ส่วนการศึกษาหลัก โดยมีอาคารหอประชุมใหญ่ธรรมศาสตร์ซึ่งมีอนุสาวรีย์ปรีดี พนมยงค์ตั้งอยู่บริเวณจุดติดกับแกนรองด้านเหนือ-ใต้ สอดคล้องกับการสื่อเอกลักษณ์ด้านการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้ เปรียบประดุจบ่อน้ำดับความกระหายของประชาชน จึงเสนอให้การพัฒนาพื้นที่สาธารณะระหว่างสองอาคารหลักนี้เป็นกลุ่มอาคารเรียนรวมใหม่ และพื้นที่เปิดโล่งสีเขียวเพื่อกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคณะ รวมทั้งเป็นพื้นที่สำหรับจัดงานพิธีสำคัญต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย สำหรับแกนนอนในช่วงฝั่งตะวันออกที่ผ่านระหว่างกลางของส่วนโรงพยาบาลและศูนย์ประชุมธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นการใช้งานเพื่อบริการประชาชนเป็นหลัก ทำให้แกนนอนในช่วงนี้จะสามารถสื่อถึง อัตลักษณ์ของธรรมศาสตร์ด้านการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อประชาชนได้อย่างชัดเจน จึงเสนอให้พัฒนาพื้นที่บริเวณนี้เป็น “สวนธรรมศาสตร์สาธารณะ” เพื่อรองรับการใช้งานของประชาชนในย่านโดยรอบที่มีปัญหาการขาดพื้นที่สีเขียวเพื่อการนันทนาการและการเรียนรู้

แนวแกนตั้ง: “TU 2nd Century” คือ แนวของถนนสายหลักที่มีแนวสายไฟแรงสูงพาดผ่าน ทำให้มีข้อจำกัดด้วยระยะถอยร่น 20 เมตร ไม่สามารถสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้าง หรือปลูกไม้ยืนต้นสูงใหญ่ได้ ทำให้พื้นที่ 2 ฝั่งถนนไม่มีการใช้งานและกลายเป็นแนวขวางกั้นกิจกรรมระหว่างพื้นที่ฝั่งตะวันออกซึ่งเป็นส่วนการศึกษาหลัก และฝั่งตะวันตกซึ่งเป็นส่วนบริการประชาชน แต่ในขณะเดียวกันถนนเส้นนี้ก็เส้นทางสัญจรที่สามารถเชื่อมโยงธรรมศาสตร์และชุมชนโดยรอบได้อย่างสะดวก โดยเชื่อมระหว่างสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) และ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (Asian Institute of Technology: AIT) มาสู่ชุมชนหอพักนักศึกษาและชุมชนภายนอกทางทิศใต้ การที่ถนนเส้นนี้มีการสัญจรผ่านของคนภายนอกค่อนข้างมาก ประกอบกับ

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558
 รูปที่ 7 ผังแสดงแนวคิด “แกนเอกลักษณ์ธรรมศาสตร์ 100 ปี” (“Identity axes” 100th year Thammasat University)

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558
 รูปที่ 8 ผังแสดงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้าง “ภาพจำ” บนแนวแกนเอกลักษณ์ธรรมศาสตร์ 100 ปี
 (Plan showing the development of public spaces on identity axes 100th year Thammasat University to enforce the “campus image”)

พื้นที่ 2 ฟากถนนเป็นพื้นที่โล่งสาธารณะ จึงถือเป็นศักยภาพสำคัญในการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของศูนย์รังสิตให้เป็นที่รับรู้ของประชาชน จึงเสนอให้พัฒนาแนวแกนนี้โดยนำข้อจำกัดด้านการปลูกสร้างมาเป็นโอกาสในการสร้างพื้นที่สาธารณะสีเขียวเพื่อการวิจัยด้านความยั่งยืนที่ต่อยอดจากบริบทด้านที่ตั้งของศูนย์รังสิต เช่น พื้นที่เกษตรในเมือง (urban farm) สวนสมุนไพร สวนพลังงานสะอาด (clean energy park) สวนบำบัดน้ำด้วยพืชพื้นถิ่น

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2559 และ 16 LANDPROCESS, May 4, 2019

รูปที่ 9 ลานหอพระพุทธรูปธรรมทัตศาสดา และการดำเนินการก่อสร้างอาคารปวย 100 ปี ในปัจจุบัน (ปี 2562) (The development of Thidi Sassada Buddha Hall and The current underconstruction of Puay Building 100-year)

จุดตัดของแกนตั้งและแกนนอน คือ พื้นที่บริเวณฝั่งตรงข้ามอนุสาวรีย์ปรีดี พนมยงค์ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของประติมากรรมขนาดใหญ่จากการแข่งขันเอเชียนเกมส์ และไม่มีการใช้งานใด ๆ จึงเสนอให้พัฒนาเป็นอาคารสาธารณะหลักที่มีการใช้งานที่สะท้อนภาพเอกลักษณ์ของธรรมศาสตร์ตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เป็นจุดร่วมระหว่างกิจกรรมของนักศึกษา-บุคลากรธรรมศาสตร์ กับประชาชนทั่วไป และสะท้อนคำสอนและปรัชญาของปุชนียบุคคลของธรรมศาสตร์ทุกท่าน ผ่านกิจกรรมบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในโลกปัจจุบันและอนาคต เช่น หอแสดงดนตรี ห้องสมุดประชาชน หอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์

หอแสดงงานศิลปะ ศูนย์อาหารปลอดสารพิษ ศูนย์บริการประชาชน รวมไปถึงแปลงนาและผักปลอดสารพิษบนหลังคาอาคาร ทั้งนี้ ในปัจจุบัน อาคารดังกล่าวอยู่ในระหว่างการก่อสร้างภายใต้ชื่อ “อุทยานการเรียนรู้ปวย 100 ปี”

6.2.2 สร้างศูนย์กลางชุมชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ที่ผู้ใช้พื้นที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน โดยอาศัยหลักการสร้างสถานที่พิเศษตามที่ Jacobs, J. (1961); Gehl, J. (1987) และ Dober, R.P. (1996) ได้กล่าวไว้ โดยเลือกพัฒนาในบริเวณที่ว่างใจกลางส่วนการศึกษาซึ่งเป็นสนามซอฟต์บอลเดิมจากกีฬาเอเชียนเกมส์ การพัฒนาพื้นที่ศูนย์กลางชุมชนมหาวิทยาลัย จะต้องคำนึงถึง

1) กิจกรรม (activity) ปรับการใช้พื้นที่โดยเพิ่มกลุ่มอาคารที่มีลักษณะเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ กลุ่มอาคารเรียนรวมและอาคารนั่งเล่นของนักศึกษา (student lounge) ให้เชื่อมโยงกับกลุ่มอาคารเดิมที่อยู่โดยรอบซึ่งมีกิจกรรมหลากหลาย เช่น อาคารศูนย์การเรียนรู้กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อาคารพิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ หอสมุดปวย อังภากรณ์ และหอประชุมใหญ่ของมหาวิทยาลัย เพื่อกระชับกิจกรรมอันหลากหลายด้านการศึกษาให้เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น สร้างความเป็นชุมชนของนักศึกษาต่างคณะ การรวมกลุ่มอาคารหลายประเภทที่เกี่ยวข้องกับการศึกษายังส่งผลให้เกิดชั่วโมงการใช้งานที่ยาวนานทั้งในและนอกเวลาเรียน ส่งผลให้การใช้พื้นที่สาธารณะมีความยืดหยุ่น ซึ่งเป็นศักยภาพที่สำคัญต่อการสร้างศูนย์กลางกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัย โดยพื้นที่โล่งสาธารณะฝั่งตะวันตกของอาคารนั่งเล่นของนักศึกษาซึ่งมีรูปแบบเป็นที่ว่างขนาดเล็ก (courtyard) ล้อมด้วยกลุ่มอาคารที่มีกิจกรรมหลากหลาย ถูกกำหนดให้รองรับกิจกรรมที่มีความผ่อนคลายและไม่เป็นทางการซึ่งเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เชื่อมต่อการใช้พื้นที่บริเวณถนนตลาดวิชาซึ่งเป็นถนนสายหลักสำหรับนักศึกษาได้เป็นอย่างดี ในขณะที่พื้นที่โล่งสาธารณะฝั่งตะวันออกของอาคารนั่งเล่นกำหนดให้เป็น “สนามธรรมจักรรวมใจ” ซึ่งมีขนาดใหญ่และมีรูปแบบเป็นพื้นที่โล่งหลักของส่วนการศึกษา (academic quad) จึงเหมาะสมกับกิจกรรมขนาดใหญ่ที่มีความเป็นทางการมากกว่า โดยพื้นที่โล่งสาธารณะทั้งสองส่วนสามารถปรับใช้ร่วมกันได้สำหรับพิธีการสำคัญของมหาวิทยาลัย โดยมีอาคารนั่งเล่นของนักศึกษาซึ่งมีรูปแบบอาคารที่ปรับเปลี่ยนได้อย่างยืดหยุ่น ทำหน้าที่เป็นส่วนเชื่อมพื้นที่เข้าด้วยกัน

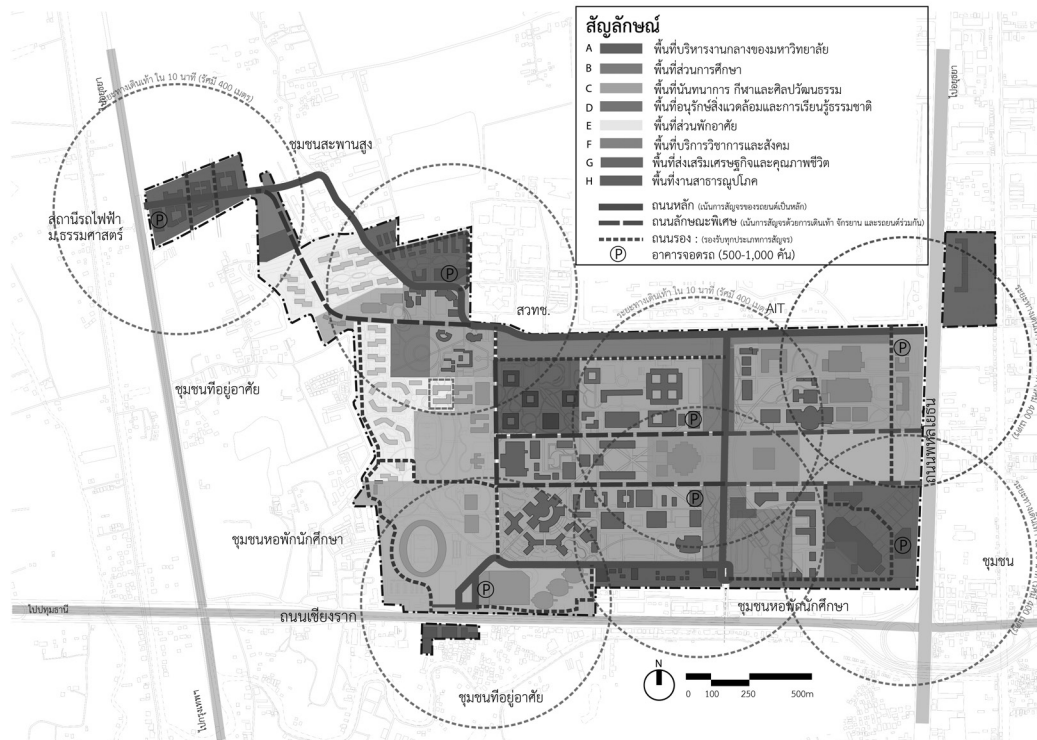
2) ระยะที่ใกล้ชิดและการเชื่อมต่อที่ดี (proximity & connectivity) ระหว่างจุดรวมกิจกรรม ทั้งในอาคารและพื้นที่สาธารณะหลักและรอง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความจำเป็นในการสัญจรโดยรถยนต์ เอื้อต่อการสัญจรด้วยระบบทางเท้าและจักรยานซึ่งเป็นวิธีการสัญจรที่จะส่งเสริมให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ในที่สาธารณะได้ดี โดยแต่เดิมนั้นพื้นที่บริเวณแกนกลางมหาวิทยาลัยมีลักษณะกว้างใหญ่ เว้งว้างไม่เหมาะกับสัดส่วนมนุษย์ (human-scale) อีกทั้งเมื่อเทียบเคียงขนาดพื้นที่ว่างดังกล่าวกับพื้นที่ว่างใจกลางมหาวิทยาลัยที่อื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างสถานที่พิเศษ ก็พบว่าสถานที่อื่น ๆ ล้วนมีขนาดและสัดส่วนที่เล็กและมีการโอบล้อมของอาคารในลักษณะที่ชัดเจนกว่า จึงเสนอการพัฒนาแบบเดิมเติมพื้นที่โดยจัดวางกลุ่มอาคารใหม่ในระยะที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยกำหนดให้อาคารหลักที่มีกิจกรรมสำคัญมีระยะห่างไม่เกิน 400 เมตร (Watson, Plattus & Shibley, 2003) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเดินเชื่อมต่อระหว่างอาคาร สร้างโอกาสให้นักศึกษาและบุคลากร มีปฏิสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สร้างประสบการณ์ร่วมกันในมหาวิทยาลัยมากขึ้น ทั้งนี้การจัดการระบบสัญจรเพื่อลดบทบาทของรถยนต์ส่วนบุคคลก็เป็นปัจจัยสำคัญ โดยผังแม่บทฯ ได้กำหนดอาคารจอดรถรวมไว้บริเวณรอบนอก ส่งผลให้สามารถลดจำนวนช่องทางรถยนต์ในบริเวณพื้นที่ใจกลางและปรับเปลี่ยนรูปแบบถนนในลักษณะถนนแบ่งปัน (shared street) ซึ่งต่อการเดินเท้าและการใช้จักรยานมากขึ้น ตลอดจนเพิ่มเส้นทางของรถบริการสาธารณะภายในพื้นที่ (ดังรูปที่ 10)

3) การสร้างสถานที่พิเศษ (placemaking) โดยการพัฒนาพื้นที่สาธารณะบริเวณศูนย์กลางการศึกษาให้เกิดลักษณะเฉพาะที่จดจำได้ชัดเจน ด้วยบรรยากาศที่น่าประทับใจ เป็นมิตรและผ่อนคลาย เหมาะสมกับการเป็นพื้นที่พบปะ เอื้อต่อการทำกิจกรรมทั้งการเรียนรู้ พักผ่อน และการสร้างความผูกพัน ทั้งนี้ พื้นที่พัฒนาดังกล่าวล้อมรอบด้วยแนวถนนสายหลัก 4 สาย จึงมีศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นได้ง่ายจากผู้ใช้ส่วนใหญ่ การออกแบบวางผังอาคารและพื้นที่โล่งสาธารณะบริเวณนี้จึงควรเน้นการสร้างจุดหมายที่เป็นได้ทั้งอาคาร ได้แก่ หอประชุม ธรรมศาสตร์ อาคารนั่งเล่นของนักศึกษา และองค์ประกอบภูมิทัศน์ ได้แก่ ประติมากรรมธรรมจักรรวมใจ นอกจากนี้รูปแบบของสถาปัตยกรรมและวัสดุก่อสร้าง ก็ควรมุ่งเน้นให้มีความกลมกลืนในเรื่องขนาด ความสูง และการกำหนดกลุ่มสีสันทัน โดยกำหนดให้ใช้กลุ่มสีโทนเรียบง่ายตามธรรมชาติของวัสดุก่อสร้าง แต่สามารถมีสีพิเศษซึ่งสะท้อน

เอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานได้บ้างตามความเหมาะสม สำหรับรูปแบบภูมิทัศน์ กำหนดให้เน้นความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับแนวต้นไม้ใหญ่เดิมเพื่อให้ร่มเงา ส่งเสริมภาพจำของภูมิทัศน์ดั้งเดิมของศูนย์รังสิต ได้แก่ คูคลอง ท่งหญ้า และพื้นที่เชิงเกษตร โดยผสมผสานรูปแบบให้สอดคล้องกับการใช้สอยในปัจจุบันและอนาคต โดยการเป็นศูนย์รวมกิจกรรมนักศึกษา (ดังรูปที่ 11)

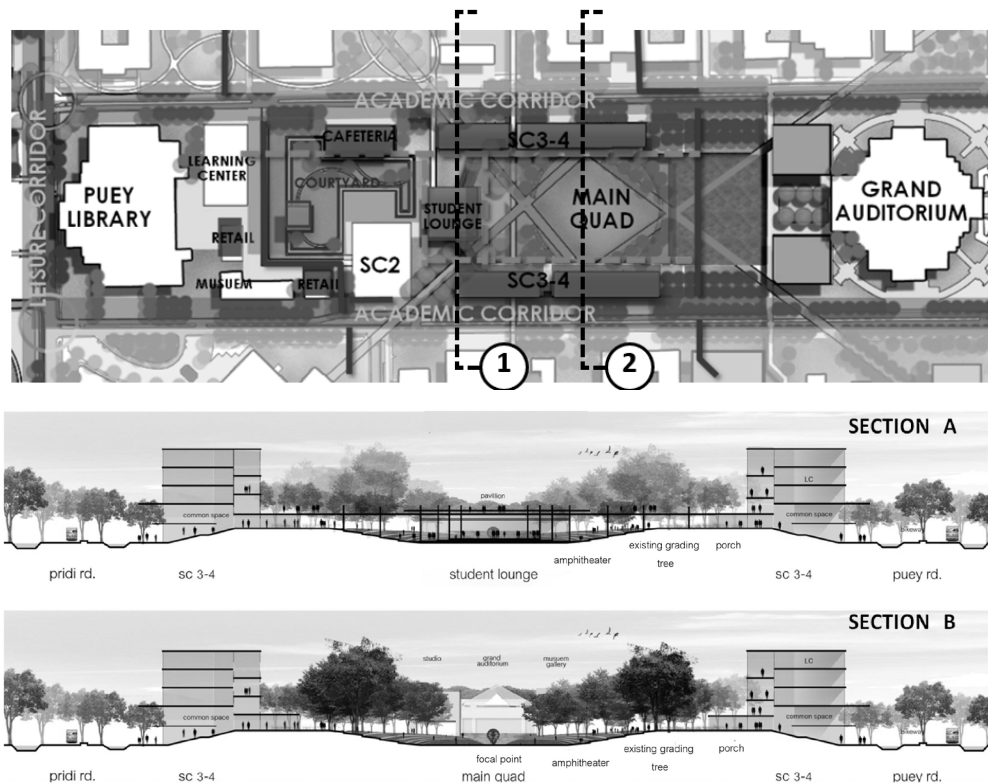
6.2.3 สร้างพื้นที่ที่สาม โดยกำหนดตำแหน่งบริเวณพื้นที่สาธารณะของอาคารเรียนรวม อาคารบริการสาธารณะ และจุดตัดของเส้นสัญจรหลัก (ดังรูปที่ 12) ซึ่งเดิมเป็นเพียงพื้นที่ว่างรกร้าง หรือลานดาดแข็งสำหรับจอดรถ เพื่อเพิ่มพื้นที่ที่มีคุณภาพต่อการทำกิจกรรมภายนอกห้องเรียน และมีบรรยากาศส่งเสริมความรู้สึกร่วมของชุมชนนักศึกษา มีขนาด สัดส่วนของพื้นที่ และองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้มีรูปแบบกายภาพโดยรวมที่มีความชัดเจนและจดจำได้ง่าย สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ที่สามตามหลักการสร้างสถานที่พิเศษ ของ Jacobs, J. (1961) และ Dober, R.P. (1996)

ตัวอย่างการพัฒนาพื้นที่ที่สามตามแนวคิดข้างต้นแสดงให้เห็นได้จากโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่เปิดโล่งหน้าอาคารเรียนรวมสังคมศาสตร์ (SC plaza) (ดังรูปที่ 13) ซึ่งเดิมเป็นลานคอนกรีตขนาดใหญ่ล้อมรอบอนุสาวรีย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีต้นหูกระจงซึ่งมีลักษณะแคระแกรนปลูกเป็นแนวตารางทั่วทั้งลาน เป็นระยะเวลาร่วม 10 ปี หลังจากให้อาคารเรียนรวมเปิดใช้ นักศึกษาจำนวนมากต้องเดินผ่านลานนี้เพื่อสัญจรจากห้องเรียนรวมไปสู่หอสมุด ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จึงเห็นได้ว่าลานนี้มีศักยภาพสูงในด้านตำแหน่งที่ตั้ง แต่มีปัญหาอย่างมากในเรื่องสภาพแวดล้อมที่ไม่น่าสบาย เนื่องจากขาดร่มเงาและพื้นที่นั่งพักผ่อนพุดคุย ผู้ใช้งานทุกคนจะรีบเดินผ่านลานร้อนอันกว้างใหญ่ไปให้เร็วที่สุด โดยไม่มีความคิดที่จะหยุดพุดคุยทักทายกัน หรือให้ความสนใจกับเรื่องราวและปรัชญาของ ดร.ป๋วย ที่จารึกไว้ที่ฐานอนุสาวรีย์ นอกจากนั้น รูปแบบของอนุสาวรีย์ ยังมีลักษณะแสดงความสูงส่งโดยการยกฐานหลายชั้น สร้างความรู้สึกว่าอนุสาวรีย์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งที่นิยมมาราบไหว้บูชาและบนบานขอพร ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับคำสอนของ ดร. ป๋วยฯ และปรัชญาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แนวคิดหลักของการปรับปรุงลานดังกล่าวให้เป็นพื้นที่ที่สาม จึงมุ่งไปที่การปรับรูปแบบให้กลายเป็นพื้นที่โล่ง

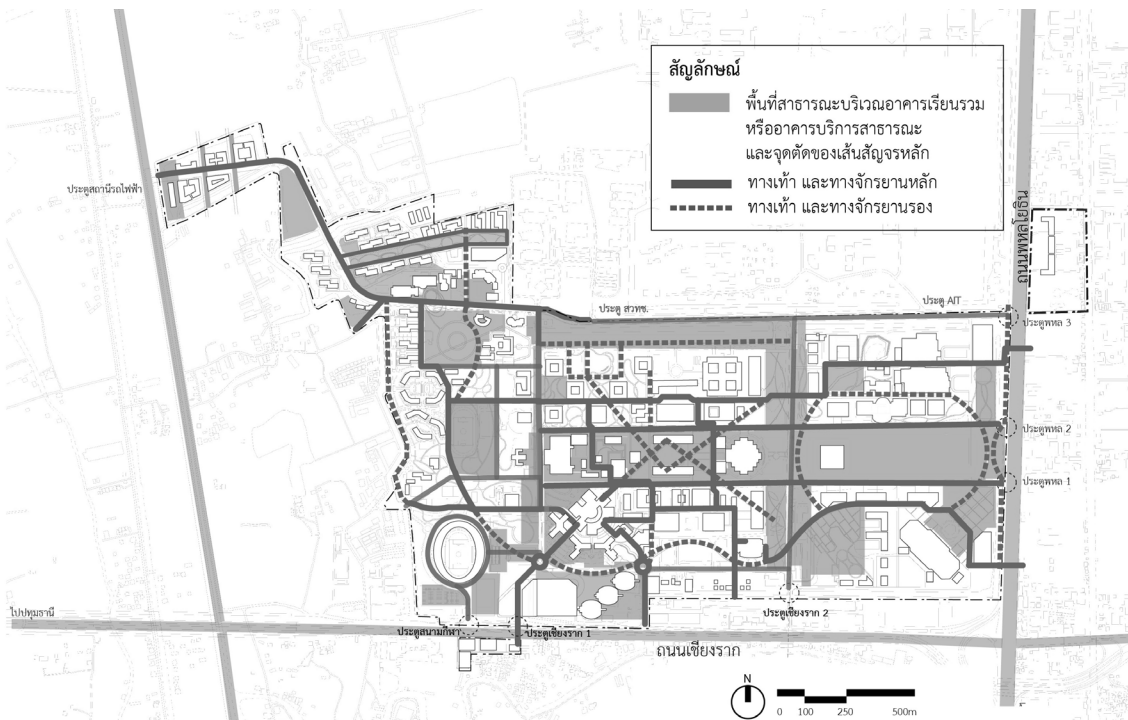
ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558

รูปที่ 10 ผังแสดงการแบ่งส่วนพื้นที่และโครงข่ายระบบสัญจรที่สนับสนุนการเดินและจักรยานในส่วนใจกลางมหาวิทยาลัย
(Zoning and circulation plan applying pedestrian-oriented concept in core academic zone)

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2558

รูปที่ 11 ผังและรูปตัด แสดงรายละเอียดความสัมพันธ์ของอาคารและพื้นที่โล่งสาธารณะส่วนพื้นที่การศึกษา
(Plan and sections showing the relationship between buildings and public spaces in academic zone)

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บท มธ. ศูนย์รังสิต, 2558

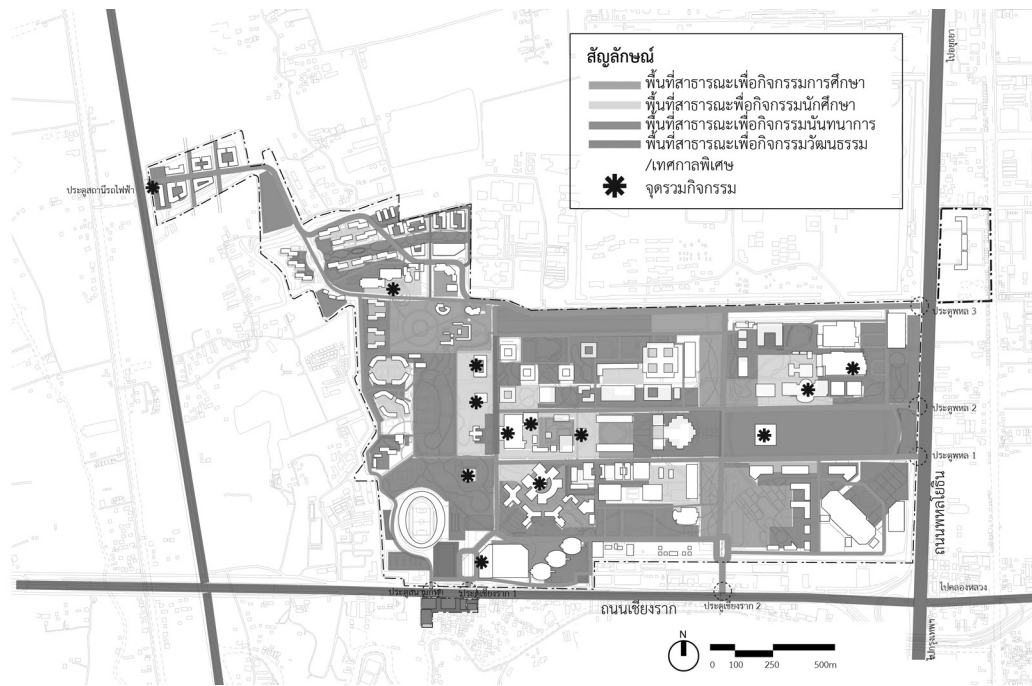
รูปที่ 12 ตำแหน่งการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพบริเวณจุดรวมกิจกรรม (node) ของอาคารเรียนรวม บริการสาธารณะ และตามแนวเส้นทางสัญจรหลัก เพื่อสร้างพื้นที่ที่สามเพื่อเป็นสถานที่พิเศษ ตามผังแม่บท พ.ศ. 2577 (The locations of development public spaces in node of lecture center building, public service building and main circulation for making the third place in campus master plan in 2034)

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บท มธ. ศูนย์รังสิต, 2558

รูปที่ 13 ตัวอย่างการพัฒนาพื้นที่ที่สามบริเวณลานอาคารเรียนรวมสังคมศาสตร์ (ลานอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์) บริเวณจุดตัดถนนป๋วย และ ถนนตลาดวิชา (An example of the third place development in front of Social Sciences building at the intersection of 2 main roads)

สาธารณะที่มีมากกว่าความสวยงามในทางกายภาพ แต่เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อกิจกรรมการใช้งานอันหลากหลายของนักศึกษาให้สัมผัสกับศักยภาพด้านที่ตั้ง ภายใต้แนวคิด “ธรรมชาติเพื่อทุกคน” โดยคำนึงถึงการใช้งานของคนทุกกลุ่ม และมุ่งปรับภาพจำของอนุสาวรีย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ให้สอดคล้องกับความเป็น “อาจารย์ป๋วย” ที่ชาวธรรมศาสตร์รุ่นใหม่ควรสัมผัสได้ มิใช่เพียงรูปเคารพทำได้โดยการปรับรูปแบบฐานอนุสาวรีย์ด้วยการใช้ทางลาดที่มีความชันน้อยกว่า 1:20 เชื่อมความต่างระดับของลานทางเดินกับฐานอนุสาวรีย์ เพื่อลดความรู้สึกห่างเหินและเป็นทางการ กำหนดแนวเส้นทางสัญจรหลักที่ชัดเจนด้วยขอบกำแพงแบบที่นั่ง (seatwall) นำเส้นทางให้ทุกคนผ่านเข้าใกล้บริเวณฐานอนุสาวรีย์ได้ตลอดเวลา โดยทางเดินหลักดังกล่าวมีความกว้างด้านละ 5 เมตร มีแนวต้นไม้ให้ร่มเงาทั้งสองฝั่ง สามารถใช้งานร่วมกับขอบกำแพงแบบที่นั่ง สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มย่อย การนั่งพักผ่อนคุยระหว่างการสัญจร หรือเป็นจุดนัดพบ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มโอกาสในชีวิตประจำวันของนักศึกษา ในการรับรู้เรื่องราวและคำสอนของอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ นอกจากนั้นยังมีการออกแบบรายละเอียดขององค์ประกอบภูมิทัศน์อื่น ๆ เพื่อสร้างสภาวะน่าสบาย บรรยากาศที่มีชีวิตชีวา

ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บท มธ. ศูนย์รังสิต, 2558

รูปที่ 14 ผังกำหนดรูปแบบการพัฒนาพื้นที่สาธารณะภายในมหาวิทยาลัย เพื่อรองรับกิจกรรมหลักแต่ละประเภท

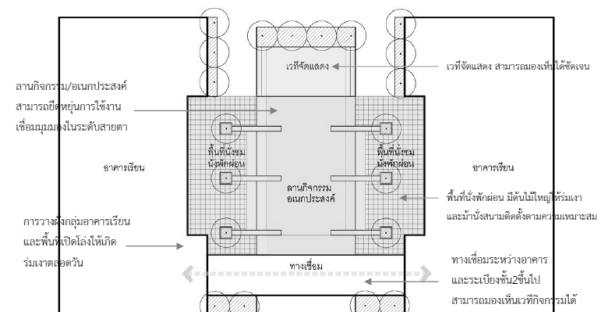
(The master plan shows development pattern of public spaces within the campus, which are assigned to different activity spaces)

เช่น การใช้วัสดุผิวพื้นต่างสัมผัสเพื่อเอื้อต่อคนทุกกลุ่ม ปรับพื้นที่ลาดเชิงเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นผิวซึมน้ำ (permeable surface) และขยายแปลงปลูกของต้นไม้ใหญ่ขึ้นเพื่อการเติบโตที่สมบูรณ์ในระยะยาว

6.2.4 พัฒนาพื้นที่สาธารณะโดยรอบอาคารเรียน แต่ละกลุ่มวิชา เพื่อเป็นพื้นที่พักผ่อนผสมผสานพื้นที่เรียนรู้ภายนอกห้องเรียน ซึ่งยังช่วยส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่มคณะและเกิดบูรณาการความรู้ร่วมกันทั้งด้านวิชาการและด้านกิจกรรมทั่วไปด้วย โดยมีแนวคิดหลัก คือ ส่งเสริมการปรับปรุงพื้นที่เปิดโล่งบริเวณกลุ่มอาคารเรียนในปัจจุบันโดยเฉพาะในบริเวณที่มองเห็นได้จากเส้นทางเดินและทางจักรยาน ให้เกิดเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้เรียนและสอนแบบไม่เป็นทางการได้ มีรูปแบบใช้งานที่หลากหลาย เช่น การแสดงผลงานนักศึกษาคณะต่าง ๆ พื้นที่แสดงออกของกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม งานประชาสัมพันธ์ชมรมนักศึกษา งานเสวนาชุมนุมสาธารณะต่าง ๆ โดยกำหนดแนวทางการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งในลักษณะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้างต้น ออกเป็น 2 ประเภทหลักตามลักษณะกายภาพ คือ

1) พื้นที่ลาดเชิงรอบกลุ่มอาคารเรียน ได้แก่ พื้นที่ว่างระหว่างอาคารภายในกลุ่มคณะสังคมศาสตร์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์สุขภาพ โดยมีแนวทางการออกแบบที่สำคัญคือ ขนาดสัดส่วนพื้นที่ความสัมพันธ์กับสัดส่วนมนุษย์ (human-scale) มีระยะเดินถึงเชื่อมกับ

อาคารเรียนได้ระยะประมาณไม่เกิน 200 เมตร ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนหลัก คือ พื้นที่จัดแสดง พื้นที่นั่งชม และพื้นที่บริการ มีมุมมองเปิดโล่งทั่วทั้งพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกิดมุมอับและบดบังมุมมองหรือมีลักษณะเป็นพื้นที่รกร้าง เลือกใช้ไม้ยืนต้นที่มีพุ่มใบแผ่กว้าง ให้ร่มเงาสร้างบรรยากาศที่ดีแก่พื้นที่นั่งชมกิจกรรม หรือจัดให้มีโครงหลังคาถันแดดกันฝนได้ มีการให้แสงสว่างเพื่อให้เกิดการใช้งานและความปลอดภัย (ดังรูปที่ 15 และ 16) ทั้งนี้ การปรับปรุงแบบทางกายภาพของพื้นที่ภายนอกนั้น จะต้องทำร่วมกับการปรับปรุงแบบอาคารเรียนให้ส่งเสริมการเรียนรู้

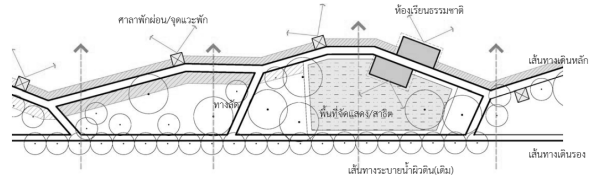
ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บท มธ. ศูนย์รังสิต, 2558

รูปที่ 15 ผังแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ที่สามบริเวณอาคารเรียนรวม (The conceptual plan of the third place in public space of lecture center building)

รูปที่ 16 ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บท มธ. ศูนย์รังสิต, 2558
การพัฒนาพื้นที่บริเวณกลุ่มอาคารบรรยายคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ ลานอาคารเรียนรวมสังคมศาสตร์ (ลานอาจารย์ป่วย อิงภากรณ์) โดยการออกแบบให้เป็นพื้นที่เรียนรู้นอกห้องเรียน ร่วมกับการเป็นพื้นที่นั่งพักผ่อน มีร่มเงาและมุมมองเปิดโล่ง (The development of public spaces around academic building clusters provides informal learning spaces as well as social activities through shaded area with pleasant views)

2) พื้นที่สีเขียวรูปแบบธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่โล่งสาธารณะที่มีกลุ่มต้นไม้ใหญ่ แปลงปลูกพืชพรรณหลากหลายชนิด สนามหญ้า พื้นริมน้ำและคูคลอง กำหนดให้พัฒนาเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ รวมไปถึงการเป็นพื้นที่พักผ่อนนันทนาการ และพื้นที่ห้องเรียนในธรรมชาติ โดยอาจปรับใช้เป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการองค์ความรู้ในด้านที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม การออกแบบพื้นที่พักผ่อนและเรียนรู้ในบรรยากาศธรรมชาติ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วนหลัก คือ เส้นทางเดินเท้าหลัก และจุดแวะพักหรือจุดแสดงข้อมูลพื้นที่ลักษณะนี้ควรมีมุมมองที่โล่งต่อเนื่องจากบริเวณทางเดิน สามารถมองเห็นพื้นที่พักผ่อนและเรียนรู้ซึ่งอาจเป็นศาลาที่นั่งหลายรูปแบบ หรือลานไถ่ร่มไม้ที่มองเห็นทิวทัศน์ที่เป็นธรรมชาติ ส่งเสริมให้รับรู้ความหลากหลายของพืชพรรณตามลักษณะเฉพาะของระบบนิเวศพื้นที่นั้น โดยต้องคำนึงถึงการระวังไม่ให้มีพื้นที่ลึบสายตาจากกำแพงหรือไม้พุ่มที่สูงเกินไป และการให้แสงสว่างบริเวณทางเดินหลักและพื้นที่สำหรับทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการใช้งานได้ในช่วงเวลาที่ยาวนานขึ้น ตัวอย่างของพื้นที่รูปแบบนี้ ได้แก่ สวนพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar park) (ดังรูปที่ 17 และ 18) และสวนหอยพระพุทธรูปธรรมทิวศาสตรา

รูปที่ 17 ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บท มธ. ศูนย์รังสิต, 2558
ผังแนวคิดพื้นที่เปิดโล่งบริเวณพื้นที่ธรรมชาติ (The conceptual plan of the third place in natural public space)

รูปที่ 18 ที่มา: คณะปรับปรุงผังแม่บท มธ. ศูนย์รังสิต, 2558
การพัฒนาสวนพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar Park) ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่รกร้างริมคลอง เพื่อเป็นพื้นที่พักผ่อนและเรียนรู้ในบรรยากาศธรรมชาติ โดยการสร้างทางเดิน จุดแวะพัก จุดแสดงนิทรรศการ และพื้นที่ทดลองและสาธิตพืชสมุนไพร (The development of Solar Park as learning and passive recreation spaces in natural setting)

7. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทบาทพื้นที่สาธารณะในการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต พ.ศ. 2577 ผู้วิจัยได้พบประเด็นปัญหาที่เกิดจากการวางผังเดิมของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการสัญจรโดยรถยนต์ ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะขาดคุณภาพในการเป็นพื้นที่ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม อันเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างยั่งยืนตามวิสัยทัศน์ธรรมศาสตร์ 100 ปี ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายผลการศึกษาและเสนอกรอบแนวคิดในการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่สาธารณะภายในมหาวิทยาลัย เพื่อตอบสนองนโยบายของผังแม่บทมหาวิทยาลัยฯ พ.ศ. 2577 โดยการอ้างอิงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ที่สามและการสร้างสถานที่พิเศษ

โดยสรุปแล้ว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต มีพื้นที่สาธารณะที่มีศักยภาพด้านที่ตั้ง ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่โล่งว่างบริเวณใจกลางมหาวิทยาลัย ระหว่างกลุ่มอาคาร และตามแนวเส้นทางการสัญจรหลัก รวมไปถึงพื้นที่รกร้างริมคลอง แต่พื้นที่ดังกล่าวยังไม่ได้รับการพัฒนาในทางที่

เหมาะสม ส่งผลให้ใช้งานได้ไม่เต็มศักยภาพหรือไม่ได้ใช้งานเลย ด้วยเหตุผลดังกล่าว มหาวิทยาลัยมีโอกาสอันดีที่จะพัฒนาพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้เสนอ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแผนและนโยบายของมหาวิทยาลัย ซึ่งการดำเนินการเพื่อนำโครงการไปสู่ความสำเร็จอาจต้องมีการต่อยอดการศึกษาหรือกำหนดนโยบายในรายละเอียดเพิ่มเติมบางส่วน ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

จากผลการศึกษาที่ผู้วิจัยได้เสนอกรอบบทบาทหลัก 4 ด้าน คือ การส่งเสริมจิตวิญญาณและเอกลักษณ์ทางกายภาพของธรรมชาติ ศูนย์รังสิต การสร้างศูนย์กลางที่ชัดเจน การกำหนดพื้นที่ที่สามตามหลักการสร้างสถานที่พิเศษ และการพัฒนาพื้นที่รอบอาคารให้เป็นพื้นที่พักผ่อนเรียนรู้ ในการพัฒนารูปแบบทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะชั้นย่อยในแต่ละบทบาทดังกล่าว จะต้องมีการประยุกต์กรอบแนวคิดที่ยังกว้างนี้ไปสู่แนวทางการออกแบบที่เฉพาะเจาะจง ตอบสนองรูปแบบกิจกรรมตามบริบทย่อยในแต่ละส่วนการใช้งานของมหาวิทยาลัย เช่น ส่วนการศึกษา ส่วนพักอาศัย ส่วนบริการสังคม เป็นต้น ทั้งนี้ อาจนำประเด็นเฉพาะดังกล่าวไปต่อยอดในรูปแบบของการวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบ (design guidelines) ที่เหมาะสมต่อการใช้งานพื้นที่สาธารณะในรูปแบบที่แตกต่างกันสำหรับประชาคมธรรมศาสตร์ต่อไป

7.2 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

7.2.1 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย จะเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ผลการศึกษาบทบาทของพื้นที่สาธารณะตามผังแม่บทธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต พ.ศ. 2577 นี้เป็นเพียงการสะท้อนปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องและตอบสนองต่อแผนนโยบายที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นของประชาคมธรรมศาสตร์ ซึ่งนับเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในขั้นเริ่มต้นเท่านั้น หากมหาวิทยาลัยจะดำเนินการพัฒนาโครงการย่อยต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นจริงในอนาคต ก็ควรต้องจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบอย่างสม่ำเสมอ

เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสในช่วยกันเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและเสนอกิจกรรมที่จะเกิดในพื้นที่สาธารณะนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ทุกคนตระหนักถึงความเจ้าของพื้นที่และพร้อมที่จะช่วยกันดูแลรักษาและสร้างสรรค์กิจกรรมร่วมกันในระยะยาว ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาคมธรรมศาสตร์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตามเจตนารมณ์ของปรัชญามหาวิทยาลัย

7.2.2 การกำหนดแนวทางเพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติจริง (implementation) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องให้ความสำคัญ โดยจะเห็นได้ว่าทั้งในระหว่างการศึกษาผังแม่บท ซึ่งเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2555 จนผังแม่บท แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2556 นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับผู้บริหารมหาวิทยาลัย ระดับคณะวิทยาลัย สถาบัน และหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการศึกษาค้นคว้า อีกทั้งผู้บริหารในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2562) ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนากรอบของผังแม่บท ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยตามเป้าหมายที่ผังแม่บทได้กำหนดอย่างเป็นรูปแบบธรรม เช่น การพัฒนาลานอาคารเรียนรวมสังคมศาสตร์ (ลานอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์) ลานหอพระพุทธรธรรมทิวาสดาสนามเอ็กซ์ตรีมและลานกิจกรรมหน้าอาคารยิมเนเซียมสวนดาดฟ้าอาคารบรรยายรวมคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สวนพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar park) รวมถึงบริเวณแกนกลางของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีการก่อสร้างอาคารเรียนรวมใหม่และอุทยานการเรียนรู้ป๋วย 100 ปี (ศูนย์บริการประชาชน) และมีแผนการก่อสร้าง “สวนป๋วย” สวนสาธารณะแห่งการเรียนรู้และสวนสุขภาพเพื่อประชาชน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับผังแม่บทและอัตลักษณ์ความเป็นธรรมศาสตร์ และพิสูจน์ให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการยึดถือแผนระยะยาวเพื่อเป็นกรอบในการพัฒนา อันจะส่งผลดีภาพรวมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ที่พร้อมเปลี่ยนแปลงสู่ “สังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน เพื่อรับใช้ประชาชน และผู้มีความสุข” ตามวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ในผังแม่บทธรรมศาสตร์ เมื่อครบ 100 ปี

References

- Boonkham, P. (2014). *Criteria and guidelines to create public spaces and parks as a grate place*. Paper presented at the Greenest City Planning and Design (in Thai). Paper presented at The 2014 National Planning Conference, Bangkok, Bangkok: Thai Association of Town Planning.
- Center of Innovative Design and Research. (2015). *Final Report: Master Plan of Thammasat University, Rangsit Campus in 2034*. Retrieved from Pathumthani: Thammasat University.
- Cowan, R. (2005). *The dictionary of urbanism*: Streetwise Press.
- Dober, R. P. (1996). *Campus Planning*. New York: Reinhold.
- Faculty of Engineering TU, Thammasat University, & Thammasat University Hospital. (2015). Retrieved from <http://Images.google.com>
- Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings*. New York: Van Nostrand Reinhold Company Inc.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: A Division of Random House, Inc.
- Lamtrakul, P., & Klaylee, J. (2018). Sustaining Road Safety for Campus Town Development: Case Study of Thammasat University (Rangsit Campus). *Journal of Architectural/Planning Research and Studies*, 15(1), 49-67.
- LANDPROCESS. (2019). *source of 100th Years Puay Building, Thammasat University*. Retrieved from <https://www.facebook.com/Landprocess/photos/a.312456068868527/2081600865287363/?type=3&theater>
- Mirmoghtadaee, M. (2008). *Demands and Feasibilities of Infill Development in Iranian Urban Areas- the Case Study of Tehran Open House International, 2008* (33, No 1).
- Office of the Royal Society. (2011). *Royal Institute Dictionary 2011*. Retrieved from <http://www.royin.go.th/dictionary/>
- Oldenburg, R. (1989). *The Great Good Place*. New York: Dapo Press.
- Planning Division of Thammasat University. (2016). *TU Strategic Plan No. 12 (2017-2021)*. Retrieved from <http://planning.tu.ac.th/uploads/planning/pdf/plan/plan12N.pdf>
- Project for Public Spaces and Metropolitan Planning Council Chicago. (2008). *A guide to neighborhood placemaking in chicago*. Retrieved from http://www.placemakingchicago.com/cmsfiles/placemaking_guide.pdf
- Thammasat University. (2018). *The report of the executive committee meeting of the university No. 16/2018*. Retrieved from <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://cwweb2.tu.ac.th/Datasource/G5316.pdf>
- Watson, D., Plattus, A. J., & Shibley, R. G. (2003). *Time-saver standards for urban design*. New York: McGraw-Hill.